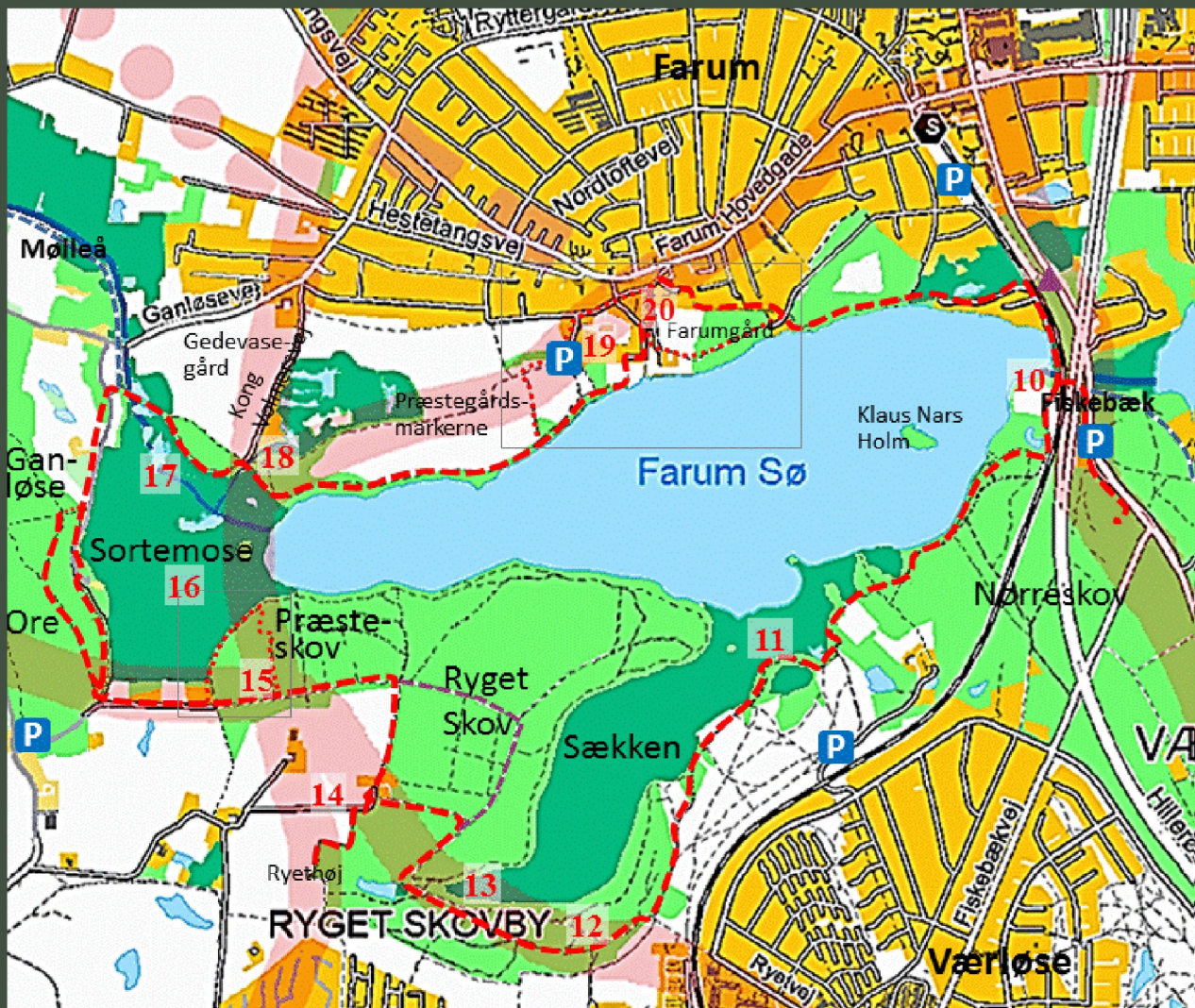

Grafisk tilrettelægning: Cathrine Lucie tlf. 2636 0256

Signaturforklaring

- Oldtidsstien
- ... Sløjfe på oldtidsstien (vandresti)
- 10, 11, ...20 Informationspæle
- Oldtidens vejstrøg
- Farum Søsti
- Mølleåstien

Infopælens skilt

Ring 99 400 790

Normal samtaletakst

Oldtidsstier.dk

Nr. 12

Oldtidsstifonden

Copyright Kort- og Matrikelstyrelsen
og Furesø Kommune

1. udgave 2012. Folderen er
udarbejdet af Fonden til fremme
af oldtidssti i Nordøstsjælland
www.oldtidsstier.dk

Oldtidsstien Farum Sø Rundt

Oldtidsstifonden

Tidstavle for Furesø-egnen

- fra jægerstenalder til i dag

Periode	Furesø-historie
Jægerstenalder 13000-4000 f. Kr. • 11000 • 8000-4000	Første jægere på egnen. Jægere på sommerbesøg.
Bondestenalder 4000-1700 f. Kr. • 4000 • 3500-3200 • 3200 • 2500-	Første bønder på egnen. Første vejstrøg opstår. Dysser opføres ved vejstrøgene. Jættestuen Gretteshøj opføres. Bebyggelser langs det nord-sydgående vejstrøg forbi vestenden af Farum sø.
Bronzealder 1700-500 f. Kr. • 1400	Bebyggelse langs det nord-sydgående vejstrøg. Høj række og høje langs egnens hovedvejstrøg. En af højene i højrekken er Ryethøj .
Jernalder 500 f. Kr.-800 e. Kr. • 200-400 e. Kr.	Bebyggelse langs det nord-sydgående vejstrøg. Først og fremmest i Værløse-området. Aristokrati og rige grave med import fra romerriget.
Vikingetid 800-1050	Trækirke i Kirke Værløse og måske ved Farum kirke.
Middelalder 1050-1536 • 1150 • 1286 • 1300-1400	Hvideslægten har magten i området. Mange af egnens landsbyer opstår. Der opføres stenkirker i Kirke Værløse og Farum. Farumgård opføres. Efter mordet i Finderup Lade mister Hvideslægten magten på egnen, og kirken overtager størstedelen af jorden. Der bygges vandmøller , også langs Mølleåen. Mølledæmning ved Fiskebæk hæver vandstanden i Farum sø, og vejstrøget ved vestenden oversvømmes . Hovedfærdslen går herefter over Fiskebækken. Kirkerne får tårne.
Nyere tid 1536 – i dag • 1900- 2012	Efter reformationen får Kongen størstedelen af Furesø-egnen, og egnens befolkning bliver Kongens bønder. Jernbane og broer samt motorvej over Fiskebækken.

Farum Sø, Farum Kirke og Farumgård

Oldtidsstien Farum Sø Rundt

Stien rundt om Farum Sø er en af flere oldtidsstier på Furesø-egnen. Langs stien er placeret 10 nummererede informationspæle, som markerer steder af særlig interesse (se kort). Hvis du vil vide mere om, hvad du ser, når du står ved en pæl, kan du ringe til telefonnummeret på pælen (efterfulgt af pælens nummer) eller læse på hjemmesiden www.oldtidsstier.dk.

Oldtidsstien følger Farum Søsti, der af Furesø Kommune og Naturstyrelsen er afmærket med 37 sten. På et lille stykke i Ryget Skov afviger Oldtidsstien (rød) dog fra Søstien (violet). Vest om søen er der to ruter: Søstien inde i Ganløse Ore og en mere cykelegnet sti lige inden for skovdiget langs Sortemosen. Der kan ikke cykles ad de prikkede ruter.

Varighed for cyklende ca. 1 time + pauser
for gående ca. 2½ time + pauser

Gravkammer i langdysse i Præsteskov, punkt 15

Stendysser, gravhøje og hulveje fra oldtiden

Farum Sø ligger i en dal fra istiden, hvor der siden tidlig bondestenalder (se tidstavlen) har været en livlig tværgående trafik over Mølleåen i søens vestenden (ved Sortemosen) og østenden (ved Fiskebæk). Langs disse vejstrøg lagde vore forfædre i tidlig bondestenalder deres dysser. For mere end 5000 år siden byggede man inden for en periode på kun 300 år 40.000 storstensgrave i landet! Langdysserne med små rektangulære gravkamre er ældst – efterfulgt af runddysserne og jættestuerne. I bronzealderen kom de større høje til. I gravkamrene finder man typisk skeletrester, lerkar og slebne flintredskaber. Stadig i dag møder vi langs stien seks af disse dysser, hvor de markerer tre systemer af gamle hulveje. Oprindeligt har dysserne været dækket af en af jordhøj, og randstenene har stået tæt omkring højen, men mange af stenene er gennem tiden fjernet og hugget til byggematerialer. Vejstrøgene er på kortet markeret med en lyserød skygge.

Landskab og natur omkring Farum Sø

Farum Sø er en del af den mest markante tunneldal i Nordøstsjælland (Mølleådal), dannet af smeltevand fra sidste istids store ismasser. De sidste ismasser smeltede for ca. 15000 år siden. Farum Sø udgør den østligste del af Naturparken mellem Farum og Slangerup.

Stien rundt om Farum Sø går gennem fredede områder eller skov. Farum Sø med nære omgivelser inklusive Sækken og Sortemosen er EF Fuglebeskyttelsesområde. Årsagen til beskyttelsen er rørhøg og plettet rørvagtel. Fuglene kræver fred. Derfor er Sækken og Sortemosen ikke tilgængelige. Området er også EF Habitatområde med mange naturtyper fx hængesæk. Naturmæssigt er området særdeles varieret og spændende. Det skyldes ikke mindst stor variation i jordens indhold af kalk.

Historier langs stien

Folderens inderside giver et overblik over stiens 10 informationspæle, som markerer steder af særlig interesse:

11 historier langs stien

10. Fiskebæk

Fiskebæk har siden tidlig bondestenalder været et overgangssted, hvor en vej førte fra Københavnsegnen mod Hillerød og videre nordpå – den senere Frederiksborgvej. Spor af vejen ses som hulveje inde i skoven på skråningen vest for Frederiksborgvej, syd for bækken. Her er også en stor dysse. I 1370 byggede Roskilde-bispen mølle og dæmning, som også tjente til vejoverførsel. I dag er der fire broer over bækken.

11. Stenalderboplads

Her hvor terrænet hæver sig en smule, har der for næsten 6000 år siden ligget en stenalderboplads omgivet af skov og vand. For omkring 40 år siden blev området ryddet og pløjet til anlæg af en golfbane. På forhøjningen blev der fundet en stor koncentration af flinteredskaber, blandt andet slebne okser, skrabere og bor. Redskabstyperne viser, at beboelsen var fra den allerførste del af bondestenalderen, hvor de første mennesker slog sig fast ned på egnen for at dyrke korn og holde husdyr.

12. Runddysse i Ryget Skov

Denne stærkt restaurerede stenalderdysse ligger ved stien, højt i terrænet, ud mod Sækken og Farum Sø, som i stenalderen var større. Kun dyssens gravkammer med overligger og nogle få randsten er bevarede. Se forsiden.

Ryethøj

13. Sækken

Sækken er en lille tunneldal, der er en arm på den gennemgående tunneldal, som udgør Mølleåen og Farum Sø. En tørvehængesæk opfylder nu tunneldalen. Mod vest starter tunneldalen med en opstemmet sø, og mod nord er der en urørt elleskov. I midten er hængesækken næringsfattig med mange arter af tørvemos (spagnum) og andre sjældne arter fra næringsfattige plantesamfund. Tagrør er ved at invadere området. Sækken er spændende at færdes langs, men farlig at gå ud i.

Der er målt 25 m tørv visse steder. Talrige fund fra stenalderen vidner om bosættelser omkring Sækken.

14. Ryethøj, vejstrøg og vandskel

Ryethøj er en gravhøj fra bronzealderen med en pragtfuld udsigt. Højen er ikke udgravet. Den antages at være bygget omkring år 1400 f. Kr. Gravrovare har forsøgt at grave ned gennem højens top, men tilsyneladende er det ikke lykkedes at komme ned til gravkammeret. Højen er den eneste bevarede af en række høje ved Ryget Skovby, hvor arkæologiske udgravninger også har dokumenteret eksistensen af bopladser. To af gravhøjene er genopført.

Højrekken og bopladserne i Ryget Skovby ligger ved et oldtidens vigtige vejstrøg, som går fra Lejre mod nord flankeret af en lang række høje. Vejstrøget ligger, hvor der er tørrest, langs vandskellet mellem Mølleå- og Værebroåsystemerne. Regn, der falder øst for vandskellet, løber til Øresund, og regn vest for vandskellet løber til Roskilde Fjord.

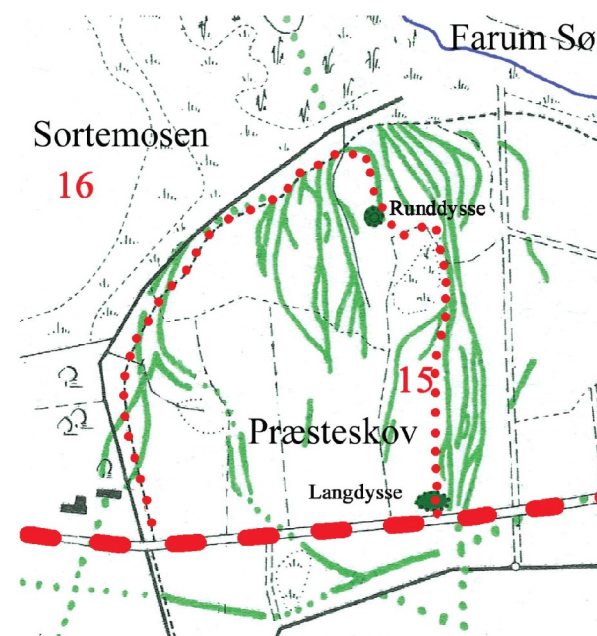

En af hulvejene

15. Hulveje og dysser i Præsteskov

Her i Præsteskov passerer oldtidsvejstrøget fra Ryethøj ned mod vestenden af søen, hvor Sortemosen begynder. Øverst markeres det af en stor langdysse med to gravkamre, hvoraf det ene er nogenlunde bevaret. Prøv at gå op på den.

Fra langdysse ned til Sortemosen er der tolv dybe hulveje, der næsten rammer samme punkt neden for en ødelagt runddysse.

Hulveje i Præsteskov: Grønne linjer

Runddyssen markerer overgangsstedet for oldtidsvejen over mosen. Det er et af de tydeligste hulvejssystemer i Danmark. Når en hulvej blev for dyb, lavede vore forfædre blot en ny vej ved siden af med lidt større krumning. Før anlægget af mølledæmningen ved Fiskebæk i 1370 var vandstanden i Farum Sø så lav, at oldtidsvejen gik gennem det, der nu er Sortemosen/vestenden af Farum Sø. Herfra gik vejen over Dronningholm og Mølleåen til Gretteshøj på nordsiden. Følg trampestien fra langdyssen ned til mosen.

16. Sortemosen (ikke infopæl)

Sortemosen er utilgængelig og vild natur. Her forekommer en stor variation af naturtyper spændende fra kær med tørve-viol, engblomme og maj-gøgeurt (betinget af grundvand) til tørvemose med spagnum, tuekæruld, mosebølle og hedelyng (betinget af regnvand). Furesø Kommune har ansvaret for bevaring af tørve-viol. Der er også den sjældne sommerfugl violetrandet ildfugl. Nattergal og stor flagspætte både ses og høres.

17. Naturen omkring Grethesholm

Området langs Mølleåen vest for Farum Sø er præget af tørvegrave fra 2. verdenskrig. Stierne er næsten i niveau med vandspejlet. Vegetationen er en tæt og kraftig rørsump med dunhammer, star og pil. Om sommeren står luften stille, og det dufter stærkt af rørsump med engkabbeleje, åkande og gul iris.

Ved broen over Mølleåen findes på begge sider åse af grus formet af istidens floder. Åsen Grethesholm ligger nordøst for åen. Her finder vi ud mod Sortemosens tørvegrave de sidste rester af bøgetræer, som i det gamle landbrug hele tiden blev skåret ned til brug for brændsel. De hedder stævningbøge.

Omkring Gretteshøj findes de gamle og smukke Farumbøge. De har deres navn, fordi bestøvningen foregår "internt" i bevoksningen uden indblanding af pollen fra fremmede bøgetræer fx hollandske, som har været brugt i danske skove.

Stævningbøge

Jættestuen Gretteshøj

18. Jættestuen Gretteshøj og Kong Volmersvej

Jættestuen har et gravkammer med ti bæresten og tre store dæksten som tag. En kort gang ind til gravkammeret består af to par bæresten med dæksten. Jættestuen har oprindeligt været dækket af en rund jordhøj omgivet af randsten. Jættestuen fungerede som fælles gravsted for de bopladser, hvis beboere havde opført jættestuen. Jættestuen er den ene af de to kendte jættestuer på egnen. Gretteshøj markerer oldtidsvejens overgang over Mølleåen.

Kong Volmersvej er en del af det gamle oldtidsvejsstrøg. Vejen passerer gennem slugten mellem Gretteshøj og Grethesholm. Til vejen er knyttet sagn om Valdemar Atterdag, hans vilde natlige jagt, og om Valdemar, der rider over en bro med sin hær. Sidst i 1800-tallet mente man at have fundet pæle fra denne bro i åen ud for Gretteshøj. Navnene Gretteshøj, Grethesholm og ude i mosen Dronningholm refererer til Valdemars datter, Margrethe I.

Vest for vejen danner Gedevassegårds marker et stort næs, hvor der i 1999 ved en prøveudgravning blev fundet rester af et anlæg, som synes at have været en samlingsplads i tidlig bondestenalder (3200-3400 f.Kr.). Pladsen har haft tilknytning til oldtidsvejen og Gretteshøj. Tidligere lå der flere gravhøje langs vejen.

19. Farum Kirke

Skib, kor og apsis af kampesten med hjørner af frådsten menes opført 1125-50. Sandsynligvis står egnens Hvideslægt bag opførelsen som i Jørlunde, Måløv og Kirke Værlose. Våbenhuset er bygget af munkesten i 1300-tallet – lidt usædvanligt ved den nordlige kvindeindgang. I 1400-tallet kom tårnet og forlængelsen af skibet til.

Den romanske døbefond af skånsk sandsten er fra ca. 1200. Altartavlen er en særlig katekismus-tavle fra 1599 - samtidig med prædikestolen. Stort epitafium over Jens Rostgård, som opførte den nuværende Farumgård. Bemærk præstens særlige genvej fra præstegården gennem den gamle præstegårdslænge, hvori årstallet 1723 er indridset.

20. Farum Landsby – Rytterskole - Farumgård

De ca. 50 gårde og huse i Farum Landsby lå oprindeligt langs hovedgaden og omkring den græsklædte samlingsplads, fortén. De fleste af de gamle stråtekte gårde langs hovedgaden er brændt – bortset fra Sejlgården – men omkring kirken og resterne af fortén hæges der stadig om de mindre huse fra det gamle landsbymiljø. Særligt skal fremhæves rytterskolen (20a) oprettet i 1726 på sydsiden af fortén. Alle Farums gårde tilhørte før landboreformerne det kongelige rytterdistrikt, idet kongen overtog hele landsbyen fra Roskildebispen ved reformationen i 1536.

Farumgård nævnes første gang ca. 1370 som hovedgård under Roskildebispen. Herfra styredes bispens gods i Farum, Lillerød og Lyngby. Ærkebisp Hans Svane anlagde i 1660'erne karpedamme i nutidens park, hvor der i 1370 lå en vandmølle øst for gården i en gren af Bybækken. Det smukke trefløjede anlæg blev opført i 1705 af amtsforvalter Jens Rostgård med Francois Dieussart som arkitekt. I 1932 indrettede de tyske Sct. Ursula-søstre reconvalescent-hjem. Fra deres tid stammer den offentlige gangsti gennem gården, som i dag er i privateje. Der må ikke cykles gennem parken.

